

סוגיה יג: דיני כתיבת המגילה וקריאתה (4): קריאה במגילה חסרה

*

רקע

הגמ' אומרת שניתן לקרוא במגילה שמקצתה חסרה. נשאלת השאלה האם דין זה ייחודי לקריאת מגילה או תקף גם לקריאת התורה. התשובה לשאלה זו משמעותית להבנת דיני כתיבת המגילה.

מקורות

א. יח: "ת"ר השמיט בה סופר אותיות... אלא קורא אותה מתחילתה ועד סופה"
ב. רי"ף ה. באלפס, "תנו רבנן השמיט בה הסופר אותיות... הא בכולה הא במקצתה"
ר"ן ד"ה תנו רבנן השמיט בה הסופר, וכתב, תנו רבנן השמיט בה הקורא
רא"ש סי' ד
רמב"ם הל' מגילה פ"ב ה"י, הל' ספר תורה פ"ז הי"א
ג. שו"ע סי' תרצ סע' ג ומשנה ברורה [בעיקר: סק"ט]

הסבר הסוגיה

תנו רבנן השמיט בה סופר אותיות או פסוקין וקראן הקורא כמתורגמן המתרגם יצא".
[ברייתא יח:]

הברייתא אומרת שמגילה שחסרים בה אותיות או פסוקים והקורא קרא אותם בעל פה, יצא ידי חובתו. הגמ' מסבירה שיצא ידי חובתו רק אם מיעוט המגילה חסר אבל כשרובה חסר לא יצא ידי חובתו. בברייתא חידוש כפול:

א. חידוש בהלכות קריאת המגילה – ניתן לקרוא מקצת מגילה בעל פה.
ב. חידוש בהלכות כתיבת המגילה – ניתן לצאת ידי חובה בקריאה במגילה שמקצתה חסרה.

הגמ' במנחות [כח.] אומרת שתפילין שחסרה בהם אות אחת, אפילו קוצו של יוד, פסולים. המשנה במגילה [ח:] אומרת שאין בין ספרים לתפילין ומזוזות אלא שהספרים נכתבים בכל לשון ותפילין ומזוזות נכתבים באשורית בלבד, משמע שבדיני פסול שניהם שווים, וספר תורה שחסר בו אות אחת - פסול. מסביר הרמב"ן [ד"ה הא דתנן עד שתהא כתובה. מובא בר"ן ה: באלפס ד"ה וכתב] שיש הבדל בין ספר תורה לבין מגילה, מגילה נקראת "אגרת", ולכן אין מדקדקים לפסול אותה כפי שמדקדקים ב"ספר", וכשמיעוטה חסר - כשרה.

ה"ר"ן [שם] חולק על הרמב"ן, ולדעתו אין הבדל בין מגילה לבין ספר תורה, כשם שניתן לקרוא במגילה שחסרים בה אותיות או פסוקים כך ניתן לקרוא בספר תורה שחסרים בו אותיות או פסוקים. מבאר הר"ן שהשוואה שהרמב"ן משוה בין ספר תורה לבין תפילין ומזוזות נכונה, וכשם שתפילין שחסרה בהם אות אחת פסולים, והמניחם לא קיים מצות תפילין, כך ספר תורה שחסרה בו אות אחת פסול, והכותבו אינו מקיים מצות כתיבת ספר תורה. מצות קריאה בתורה אינה קשורה לפסול הספר, ואף בספר תורה פסול ניתן לקרוא ולקיים מצות קריאה בתורה. כשרוב הספר חסר, הוא אינו מוגדר כספר תורה, ואין יוצאים בו ידי חובה, כשחסר מיעוטו, הוא ספר תורה פסול, והקורא בספר תורה פסול יוצא ידי חובתו.

חיבור שיטת הרמב"ן עם ההסבר שהסברנו את דין לועז ששמע אשורית מביא לחידוש הלכתי. הרמב"ן סובר שניתן לקרוא במגילה חסרה מדין "אגרת", ולא מדין "ספר". לעיל הסברנו שמגילה אשורית היא "ספר" והקורא בספר יוצא ידי חובתו אף שאינו מבין את השפה, והקורא ב"אגרת" יוצא ידי חובתו רק כשמבין את שפתה. חיבור שני הדברים הללו יחד, מביא למסקנה שהשומע מגילה חסרה הכתובה באשורית יוצא ידי חובתו רק כשהוא מבין אשורית.

סיכום

הגמ' אומרת שהקורא במגילה חסרה, ומשלים את החסר בעל פה יוצא ידי חובתו. הרמב"ן מפרש, שספר חסר הוא ספר פסול, והקורא בו אינו יוצא ידי חובתו. מגילה נקראת "אגרת" ואגרת חסרה כשרה, ויוצאים בה ידי חובה. הר"ן חולק ולדעתו הקורא בספר פסול יוצא ידי חובתו.

הלכה

השו"ע [סי' תרצ סע' ג] פוסק שלכתחילה צריך לקרוא במגילה שכתובה כולה, אבל אם קרא במגילה שמיעוטה חסר, וחסרון האותיות והפסוקים באמצעיתה, יוצא ידי חובתו. הרמ"א מדגיש שאם החסרון בראש הספר או בסופו, או ענין שלם באמצעיתו אינו יוצא ידי חובתו.

הביאור הלכה [ד"ה אבל] מביא מחלוקת ראשונים בדין חסרון בתחילה המגילה, באמצעיתה ובסופה, ומכריע כרמ"א.